

Ruční výroba skla

*Statek zapsán do „Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury Zlínského kraje“
dne 12. 5. 2025, usnesení č. 0437/R12/25.*

1. Definice statku

Ruční výroba skla spočívá v individuálním tvarování a dekorování tohoto materiálu buď z volné ruky, nebo za použití jednotlivých nástrojů a strojů. Zhotovují se předměty, které nelze vyrábět automaticky, protože vyžadují schopnosti a znalosti specializovaného řemeslníka. Není při tom podstatné, zda se jedná o výrobu předmětu individuálního charakteru, případně uměleckého artefaktu, nebo o sériovou výrobu. Technologické postupy při ruční výrobě a dekoraci skla jsou dnes principiálně shodné s těmi, které se v regionu postupně etablovaly v minulých staletích. Ručně se dnes stále vyrábí četné druhy stolního, dekorativního a uměleckého skla i foukané vánoční ozdoby a bižuterie. S ruční výrobou skla a jeho dekorováním je v regionu možné se seznámit prostřednictvím exkurze či dní otevřených dveří v Glasfabrik Květná s.r.o., Glass Atelier Morava, Glass LB s.r.o., SUPŠ sklářská Valašské Meziříčí, IRISA Vsetín, sklářském studiu Jindřicha Obšíváče a dílně Pavla Horáka), na přehlídkách sklářského řemesla pořádaných pamětovými institucemi (Sklářské kouzlení v Muzeu regionu Valašsko, Sklářský den v Národním muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, Meziříčská muzejní noc ve Střední umělecko-průmyslové škole sklářské ve Valašském Meziříčí), obcemi 3 (Sklářský jarmark v Karolince, Sklářské dny v Sidonii, Fašank ve Strání) i krajem (Dny Zlínského kraje), respektive na dalších regionálních akcích, do nichž jsou zapojeni skláři a sklářští řemeslníci. Zážitek, připravený pro návštěvníka z řad široké veřejnosti, je spojen s edukací a popularizací specifických výrobních postupů, a pomáhá tak ke zvyšování obecného povědomí o výjimečnosti ruční výroby českého skla. Ve Zlínském kraji jsou zachovány tyto tradiční postupy ruční výroby skla: foukání skla do rotačních i pevných forem, tvarování skla z volné ruky, tvarování lehaného skla (ve fusingové peci), tavené sklo (skleněná plastika, drobné dekorativní předměty), sklo tvarované z polotovarů (práce nad kahanem), a studené rafinační techniky jako je broušení, rytí, malování, pískování a chemické zušlechťování skla.

2. Časové zařazení

S ruční výrobou skla se ve Zlínském kraji setkáváme od 17. století v zalesněných oblastech, ve kterých fungovaly tzv. lesní sklárny. Jednalo se o putovní sklárny, budované v místech s dostatkem palivového dřeva a v blízkosti vodního zdroje. Sklo zde vyrobené nebývalo často dále rafinováno (první doloženou sklárnou tohoto typu byla sklářská huť na Hutisku, před rokem 1624). Výrobky byly určeny především pro lokální odběratele. Od počátku 19. století se v regionu objevují první průmyslové sklárny, zařazené do již existující infrastruktury, spojené s dovozem surovin a exportem výrobků i mimo region. Na sklárnu navazovaly další rafinační postupy. K prvním sklárnám tohoto typu ve Zlínském kraji patřily sklárny ve Strání, Starých Hutích, Sidonii či Františčině huti ve Velkých Karlovicích. Tento typ skláren záhy provozovaly velké sklářské rodinné firmy Reichů a Schreiberů a vedly je až do první třetiny 20. století. Na jejich činnost navázaly sklářské závody jak v době první republiky, tak v období socialismu. Ty byly restrukturalizovány podle výrobního zaměření: např. sklárny ve Valašském Meziříčí a Vsetíně se specializovaly zejména na osvětlovací sklo; Karolinka a Květná na nápojové sklo. Od 90. let 20. století vznikal nový typ ateliérových skláren na malosériovou výrobu užitého designového skla a originální autorskou tvorbu. První sklárnou tohoto typu v České republice byl vizovický Glass Atelier Morava, který

funguje do současnosti. S koncem milénia a rozpadem státních podniků velké průmyslové sklárny postupně zanikly. Dnes je ruční sklářská výroba roztroušena převážně mezi jednotlivci, přičemž se navyšuje podíl sklářských výtvarníků.

3. Zeměpisná lokalizace výskytu statku

Ruční výroba a dekorování skla je ve Zlínském kraji soustředěna zejména v lokalitách se sklářskou historií v hornatých oblastech Hostýnsko-vsetínské hornatiny, Vizovické vrchoviny na Valašsku, Chřibů a Bílých Karpat na Slovácku. Sklářské hutě a dílny zabývající se dekorováním skla pracují ve Vlašském Meziříčí, Vsetíně, Karolince, Leskovci, Vizovicích, Starých Hutích, Květné a Uherském Brodě. Pracují zde také školní 4 huť ve Valašském Meziříčí a školní ateliér ve Zlíně. Na území Zlínského kraje jsou zachovány tyto tradiční postupy ruční výroby skla: foukání skla do rotačních i pevných forem (Vizovice, Valašské Meziříčí, Staré Hutě, Strání), tvarování skla z volné ruky (Vizovice, Valašské Meziříčí, Staré Hutě, Strání), lehané sklo (Valašské Meziříčí, Zlín), tavené sklo (Valašské Meziříčí, Zlín), sklo tvarované z polotovarů – práce nad kahanem (Valašské Meziříčí, Zlín, Vsetín) a studené rafinační techniky jako je broušení, rytí (Valašské Meziříčí, Karolinka, Vsetín, Zlín, Leskovec, Strání, Vizovice, Staré Hutě), malování (Valašské Meziříčí, Vsetín, Zlín), pískování a chemické zušlechťování skla (Valašské Meziříčí, Vsetín, Zlín, Uherský Brod, Strání, Karolinka).

4. Nositelé statku

Nositeli statku jsou samostatně podnikající specializovaní řemeslníci, právní subjekty (zaměstnavatelé) a školy. V případě užitkového skla se jedná o skláře pracující na huti, brusiče, malíře a další rafinéry (pískování). U vánočních ozdob jde o foukače nad kahanem, malíře a pracovníky na chemické zušlechťování skla (stříbření). Umělecké sklo a bižuterii vytvářejí sklářští výtvarníci a řemeslníci v rámci soukromých ateliérů a ve dvou specializovaných školách. Všechny zmíněné profese v praxi využívají specifické know how vycházející z tradičních výrobních technologií, charakteristických pro české ručně vyráběné sklo. Široké spektrum sklářských postupů praktikovaných v průběhu 20. století se stále zužuje a mnohdy zůstává zaznamenáno jen prostřednictvím sbírkových předmětů. Nositelé statku byli vybráni jako zástupci podle následujících kritérií: zachovávání tradice a pokračování výroby, zastoupených postupů ruční sklářské výroby, udělených ocenění a ochoty podílet se na záchranných opatřeních.

Hutní sklářská výroba

- Glasfabrik Květná s. r. o.
- Glass Atelier Morava s. r. o.
- Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Valašské Meziříčí
- Jindřich Obšíváček, obchodní značka: JOGS Glass Studio
- Izaak Reich Crystal s.r.o.
- Ladislav Breznický/ Glass LB s.r.o.

Broušení skla

- Crystal Brothers ateliér s. r. o., obchodní značka: Crystal Creative
- Pavel Horák

Pískování skla

- Ateliér Žampach

Vitráže, autorský šperk

- Martina Matochová, obchodní značka: Maum

Vánoční ozdoby

- IRISA, výrobní družstvo

Zdroj: Společnost IRISA Vsetín

Zdroj: Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti

Zdroj: fotoarchiv Muzea regionu Valašsko

Zdroj: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti

Zdroj: Návrhový list kulturního statku k zápisu do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury Zlínského kraje (stručný výtah).